

© Editura Școala Ardeleană, 2020
Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel. 0364-117.252; 0728.084.801
e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro,
redactie@scoalaardeleanacluj.ro
Difuzare: tel./fax 0364-117.246; 0728.084.803
e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro,
esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleanacluj.ro

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a
României**

BĂDESCU, HORIA

Poduri și vămi / Horia Bădescu. - Cluj-Napoca :

Editura Școala Ardeleană, 2020

ISBN 978-606-797-481-2

821.135.1

Imagine coperta I: sculptură orientală în mahon
(proprietatea autorului)

Coperta: Eduard Grecu

Editor: Vasile George Dâncu

Tehnoredactare: Cristina Brait

HORIA BĂDESCU

PODURI ȘI VĂMI

Cluj-Napoca, 2020

CUPRINS

DUPĂ-AMIAZA UNEI FOTOGRAFII.....	7
MOSCOVA IMAGINARĂ.....	33
VOCAȚIA GRANDORII.....	37
La porțile Asiei.....	37
Semnul dragonului.....	42
Intermezzo la Marele Zid.....	64
Note la Muntele Purpuriu.....	71
Shanghai – un roman neorealist.....	95
Amintirea Paradisului.....	103
Deșteptarea Dragonului.....	123
Jurnal liric chinez.....	133
PE URMELE LUI LAMARTINE.....	135
LACRIMILE ȚARULUI SAMUIL.....	145
VOCAȚIA ORFICĂ.....	149
Toamne belgiene.....	153
REFLEXE PARIZIENE.....	157
Amintiri de pe coasta normandă.....	166
EVIVA ESPANA.....	169
Don El Greco.....	169
Aranda mon amour.....	172
SEPTEMBRIE MARSEILLEZ.....	177
AMINTIRI DINTR-O VARĂ FRANCEZĂ.....	181

DUPĂ-AMIAZA UNEI FOTOGRAFII

Iată, a trecut... Cât să fi trecut de când pașii m-au purtat pe drumurile Armeniei? Cât să fi trecut de când sufletul mi se umplea de frumusețea acestui pământ, a legendelor, a istoriei, a culturii, dar, mai ales, a oamenilor săi? Cât să fi trecut de când am simțit că a veni în Armenia ca român înseamnă a te supune legii iubirii? A unei iubiri ce străbate veacurile. Să fi fost cândva, cu ani în urmă, să fi fost ieri? Timpul cel adevărat e timpul inimii și timpul inimii e un prezent perpetuu. Cât să fi fost de când preaînvățatul Suren Kolangian îmi povestea, într-o românească impecabilă, despre istoria noastră, atât de întrepătrunsă uneori cu istoria lor. Căci în puține locuri ale acestei lumi, pe care norocul m-a ajutat să le cunosc, am simțit o dragoste mai adevărată, un respect mai profund pentru poporul meu ca pe acest pământ aspru, dar atât de primitiv.

Un pământ aspru, arid, o lume a stâncilor de care armenii se agață cu aceeași

neostoită îndârjire cu care, în pofida atâtor nenorociri pe care mileniile le-au adus peste ei, s-au încăpățânat să existe. Să reziste și să existe! Rareori mi-a fost dat să văd atâta ariditate, dar și atâta voință de a-i smulge acesteia și ultimul strop de rodnicie pe care l-ar fi putut oferi. O tenacitate pe care poate doar oamenii orientului îndepărtat o mai au. Orice fărâma de loc, orice palmă de țărână în care plantele pot încolți a fost folosită. Mai mult încă, pentru a obține teren cultivabil, armeanul opune stâncii stânca. Ziduri de bolovani creează între verticalitatea lor și coastele de stâncă spații care, umplute cu pământ fertil adus de aiurea, devin terase rodnice. Le-am întâlnit în toate satele pitorești prin care am trecut, pe drumul ce duce de la Erevan, printre culmile munților Aragaț, la Țahkadzor, acel loc cu nume atât de poetic, *Trecătoarea florilor*. Dar le-am văzut și la periferiile Erevanului, orașul roșcat al Asiei Mici. Stranie senzația acestei monotipii cromatice, pe care peste ani aveam s-o regăsesc în Franța, la Toulouse. Un oraș construit aproape în întregime din tuf vulcanic, din piatră roșcată, un oraș care pare a aduna în zidurile sale tot sângele vărsat de-a lungul tragicei sale istorii de acest popor însetat de libertate. De pe una dintre cele cinci coline pe care e așezat Erevanul, am privit, într-o dimineață de

mai, zăpezile veșnice ale Araratului. Sunt oameni care vin din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii pentru a-și umple ochii de priveliștea grandioasă a muntelui legendar. Sunt oameni care adastă săptămâni în șir așteptând capricioasa bunăvoință a cețurilor ce-i acoperă piscurile. Unii se întorc fără a fi zărit vârfurile încununate de legende și de puritatea azurului. Vederea lor pare a fi privilegiul celor care vin aici cu inima deschisă. „Araratul își arată chipul doar prietenilor!”, spuneau însoțitorii noștri. Poate era adevărat! Poate era doar o vorbă frumoasă, menită să ne facă să înțelegem o dată mai mult ce loc privilegiat ni se oferă în sufletul lor. Însă imaginea muntelui profilat pe cerul de un albastru ireal, clipa magică în care cețurile care-i ascundeau piscurile au pierit dintr-o dată, ca și cum o mână nevăzută le-ar fi topit în văzduh, iar cortina de nourî ar fi fost trasă pe frânghii solare în lăcașurile zeilor, au fost reale, unice și irepetabile. Așa cum irepetabile sunt toate acele lucruri și întâmplări de care ni se bucură sufletul în clipele de grație dăruite de viață. Iar Armenia mi-a oferit nu puține. De la cele pline de tâlcuri profunde până la cele amuzante și pitorești, de care nicio călătorie nu e lipsită.

Aici aveam să văd pentru întâia oară, și întâia oară rămâne mereu în orizontul

absolutului, bazarul. Bazarul oriental. Pitoresc, fantastic, indescriptibil în amalgamul lui fastuos de forme, culoare, sunet și mișcare, o realitate oferită confruntării cu imaginea pe care lumea cărților o fixase în mintea unui om născut într-un spațiu în care s-au încrucișat, de la începutul începuturilor, drumurile Occidentului și Orientului. Și niciodată și nicăieri, mai apoi, n-am mai trăit, ori de câte ori m-am aflat în lumea acestor fermecătoare babilonii negustorești, senzația de pierdere de sine în vârtejul care te cuprinde și te poartă printre cele mai de neînchipuit lucruri ieșite din mâna omului, printre o mie și una de ispite, una mai fantastică, mai fistichie, mai de necrezut sau mai neașteptat de obișnuită decât alta. Astfel încât i-am înțeles dintr-o dată pe toți naivii, pe toți gură-cască, pe toți târâie-brâu din poveștile mai mult sau mai puțin orientale care, în asemenea locuri de pierzanie a ochilor, urechilor și sufletului, își uitau mintea, timpul și, mai ales, punga încredințată spre păstrare.

Însă dacă tot vorbim de povești, adică de ceva ce se leagă neîndoielnic de lumea scrisului, îmi dau seama că ar fi trebuit să încep cu palatul vechilor manuscrise, Matenadaranul, despre care aflu acum, peste ani, că s-a mutat într-un nou și modern edificiu. Treisprezece mii de manuscrise și fragmente de manuscris, câteva mii de

pergamente își aflau găzduire în sălile sale, adică abia jumătate din cele douăzeci și cinci de mii care au supraviețuit invaziilor, războaielor, masacrelor, timpului, istoriei. Celelalte se află în muzeele din Ierusalim, Veneția, Beirut, Viena, Paris sau Londra. O iubire neostoită pentru limbă și ființările ei artistice, memorie esențială pentru definirea și dăinuirea unui popor, i-a făcut pe armeni să păstreze aceste manuscrise ca pe cele mai scumpe avuții ale lor. Ascunse în peșteri, în vârful munților, purtate în desagă precum odinioară *Hronica românilor* a lui Șincai, „îngrijite și apărate precum copiii în timp de pace și armele în timp de război”, cum glăsuiește un text, purtând pe paginile îngălbenite urme de sânge și sabie, ele au adus până în zilele noastre mărturia restriștii și gloriei armenilor, mărturia voinței de a exista a unui popor pentru care viața înseamnă mai presus de orice existență în și întru spirit. Opere filosofice, literare, științifice, istorice, geografice ori religioase, dintre cele mai importante pentru cultura umanității, se află aici. Copii unice ale unor originale pierdute aparținând filosofilor greci, omilii împodobite cu preaminunate anluminuri, manuscrise grandioase precum *Omiliile* lui Mouch, ale cărui file sunt croite fiecare dintr-o piele de vițel și care cântărește

douăzeci și opt de kilograme, ori minuscule alcătuituri precum un calendar de la 1434, adunând pentru filele sale de $\frac{3}{4}$ centimetri abia optsprezece grame, plângerile aceluia ciudat călugăr-poet, Grigorie din Narek, de pe la sfârșitul întâiului mileniu, un fel de Villon în rasă, ale cărui stihuri, în eleganta traducere românească a catoligosului Vazken I, aveau să-mi încânte auzul, mai apoi, la Ecimiadzin, ori geografia din al șaptelea veac, în care se fac referiri la valahi, asupra căreia își susținea teza de doctorat istoricul Aurel Decei, în 1931, la Cluj.

O lume miraculoasă, o lume care vorbește despre triumful spiritului, al limbii, asupra materiei, timpului și istoriei. Nu întâmplător acest palat al manuscriselor poartă numele aceluia care, la începutul secolului al V-lea, a creat alfabetul armean, Mesrop Maștoț. A crea alfabetul înseamnă a da limbii instrumentele prin care se întrupează verbul și se întâmplă facerea lumii. Iar a crea acele instrumente prin care se face vizibilă lucrarea spiritului echivalează cu actul cosmogonic. De cele mai multe ori aceste gesturi primordiale în orizontul limbii se pierd în anonim și-n negura timpului. Ca și popoarele, ca și limbile, literele vin din și merg către necunoscut. Nimeni nu știe cine anume a creat scrierea sumeriană ori egipteană, pe cea chineză,

hindi ori pe cea greacă sau latină. Istoria scrisului nu cunoaște decât două excepții: alfabetul armean și cel slavon, adică pe Mesrop Maștoț și pe frații Kiril și Metodiu. Ei sunt privilegiații unui Olimp fără zei. Voința armenilor de a avea un alfabet al lor înseamnă voința duratei și conștiința unice modalități de a fi în timp. Spulberați de istorie, înrobiți, alungați, martirizați, exterminați, armenii au continuat să existe ca popor pentru că s-au robit până la pierzanie spiritului, limbii și alfabetului lor. Acesta e cel care i-a ținut în picioare, i-a adunat, pe oriunde se vor fi aflat, într-o ființă neamului lor. Așa se face că acel lucru cu adevărat unic, din tot ceea ce cunosc eu despre gesturile, nu puține, prin care popoarele demne de acest nume își cinstesc limba, pe care l-am văzut la Ecimiadzin, imaginea acelor armeni veniți din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii să îngenuncheze dinaintea a ceea ce reprezintă cu adevărat monumentul alfabetului lor, sfântului lor alfabet, cu literele lui uriașe lucrate în aur și pietre scumpe de către cei mai iscusiți orfevieri, mă va cutremura până la sfârșitul zilelor mele. Căci dacă, așa cum scria Gabriel Liiceanu în eseul său „Parabola alfabetului armean”, un popor „pre limba sa poate să și piară”, este tot atât de adevărat că doar pre limba sa un

popor nu numai poate crea „un sistem de înțelepciune care să-i servească drept cod pragmatic de comportament în istorie”, ci își poate crea însăși existența, se poate smulge istoriei și neființei. Lumea mea este limba mea și limba mea este lumea mea, am putea spune, parafrazându-l pe înțeleptul Wittgenstein. Însă și mai adevărat este că limba mea este ființa mea. Poate tocmai de aceea cel care încearcă să ucidă un popor încearcă să-i ucidă mai întâi limba.

Am fost la Ecimiadzin și privirea mi s-a îmbăiat în zugrăvelile unuia dintre cele mai vechi domuri ale lumii creștine, catedrala patriarhală construită pe la anul 301. Acest argument al preeminenței în lumea credinței, Armenia fiind primul regat creștinat, rămâne însă pentru mine singurul loc în care am văzut omul dând limbii măsura sacralității sale.

*

Uneori după-amiezile sunt triste, uneori plicticoase, alteori nostalgice. Câteodată, pline de aduceri aminte; și de fotografii. Iată, am în față o fotografie făcută pe malul lacului Sevan în blânda lumină a unei după-amiezi de mai și-n adierea care așterne pe oglinda apelor semnele unui alfabet necunoscut. Și mă încearcă un sentiment nedefinit,

bucurie și sfială deopotrivă, dinaintea spațiului atât de frământat al Asiei Minor în care mă aflu, legat atât de intim de partea aceasta de lume din care s-au ivit atâtea seminții și în care s-au aprins și s-au stins, după legi pe care încă nu le cunoaștem îndeajuns, luminile atâtor civilizații în care ne avem rădăcinile și noi, europenii cei atât de orgolioși de europenitatea lor.

Mă gândesc acum, cum poate mă gândeam și atunci, cum sigur mă gândeam și atunci, în după-amiaza de mai dezmiardată de țipătul gingașului țîțernac și atât de puțin războinică, la șirurile nesfârșite ale legiunilor marelui Pompei șerpuiind printre crestele acestor munți pe urmele orgoliosului Mithridates, regele Pontului, neîmpăcatul dușman al Romei, refugiat la ginerele său Tigranes I, regele Armeniei. Neînfrântelegiuni ale lui Pompeius Magnus îndreptându-se către Tigranocerta, capitala aceluia regat peste care de atâtea ori s-au abătut focul și sabia marilor imperii și care de atâtea ori a renăscut din propria cenușă. Și îmi spuneam: iată cât de mult se aseamănă istoria popoarelor mici și cum seamănă ele între ele popoarele mici și cât respect merită încăpățânarea lor de-a rămâne în istorie, de-a exista în ciuda și, uneori, împotriva acesteia. Însă abia mai târziu, recitindu-l, dintr-o anacronică dar

deloc bizară pasiune istorică, pe bătrânul Plutarh, am aflat că în anul acela în care Cneus Pompeius cucerea Tigranocerta, în anul acela nefast 69 înainte de era noastră, Tigran I-ul, Tigran cel Mare, cum avea să rămână el în istoria armenilor, încheia, în capitala care în curând avea să nu mai fie a sa, construcția unui teatru. Și iată, în neîngrijitele mele însemnări, scrise pe foi împrăștiate pe care mi le dăruise de bună seamă vreuna din gazdele noastre, în antetul cărora elegantele și misterioasele litere armenese spun ceva ce n-am să aflu niciodată, pe filele acestea aflu scris numele lui Artavasdes al II-lea, fiul lui Tigran cel Mare. Iar în dreptul acestui nume, după nelipsita linioară, cu o caligrafie de care m-aș rușina în fața dascălilor mei, am adăugat: regele dramaturg. Regele dramaturg ale cărui piese se jucau în teatrele bătrânei Elada, acolo unde cunoscuseră gloria Eschil, Sofocle, Euripide. Și, amintindu-mi și scriind acestea, nu pot să nu mă întreb: ce legătură secretă poate exista între pasiunea pentru agora teatrală și dăinuirea în istorie a unui popor?

Las grija răspunsului criticilor dramatici, căci nu pentru aceste lucruri m-am întors la acea fotografie, ci pentru ceva ce nici măcar nu se află în dreptunghiul de carton în care numai sufletul mai

poate reînvia după-amiaza dulce de mai și lumina blândă a soarelui și vântul îngenunchind lângă somnul lacului și sprintenul țîțernac înscriind pe cerul Asiei Minor un neștiut poem de Hafez. Acel ceva are un nume poetic și misterios, pe care însă buzele mele, iscusite de-acum în complicata arhitectură a numelui prietenului Levon Mkrtychyan, l-au rostit cu ușurință și încântare: Khachkar. Adică pre limba românească, troiță. Khachkarul pe care l-am contemplat pentru întâia oară acolo, pe malul Sevanului, și a cărui fascinantă inflorescență de piatră aveam s-o văd răsărind de-a lungul drumurilor ce m-au purtat prin ținuturile stâncoasei Armenii, la răscruci sau în locuri de sihastră solitudine. Nu e nimic mai contrar masivei austerități a vechilor monumente armenese decât khachkari, aceste pietre funerare, atât de departe în diafana lor lucrătură de severitatea sensurilor pe care sunt meniți a le aduce aminte. O splendidă broderie în piatră, o horbotă de meșteșugite împletituri florale sau elegante geometrii, în acea profuziune barocă atât de specifică orientului, de minunate arabescuri care au făcut faima artei asiatice și care, prin meșterii armeni și georgieni, aveau să ajungă până la noi luminând zidurile fără de pereche de la Trei Ierarhi. Lângă un